

לעילוי נשמת

מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת יבלחט"א יעקב אליהו ושרה הורביץ

הבחור שמואל אלעזר ז"ל בן יבלחט"א נתן ואביבה הורביץ

חומש האמור בכל מקום

לדעת רבי יאשיה ולסתם משנה במסכת ערכין, הכתוב אומר "ויסף חמישיתו עליו", ללמד שיהא הקרן עם חומשו חמישה, כלומר חומש של 100 הוא 25, שכשמצרפים את התוספת עם הקרן [125], התוספת היא חומש [=חומש מלבר].

ולדעת רבי יונתן, הכתוב אומר "חמישיתו", ללמד שהתוספת היא חומשו של הקרן עצמו, כלומר חומש של 100 הוא 20, [=חומש מלגיו].

מעשר שני שפדו אותו בעלים

בשוויו ולא הוסיפו חומש

ספק בגמרא האם תשלום החומש מעכב את פדיון הפירות או לא, כלומר האם מעשר שני יוצא לחולין בשוויו, גם כשהבעלים פודים אותו, ומותר באכילה מיד, אלא שחייבה אותם התורה להוסיף חומש מלבד כסף הפדיון [=חומש אינו מעכב]. או שכשהבעלים פודים את המעשר שלהם, אינו יוצא לחולין בשוויו, אלא בתוספת חומש, ותשלום הקרן עם החומש פודים את הקרן, וכשחילל מעשר שני בשוויו בלבד, חילל אותו פחות חומשו, וממילא אסור לאכול אותו עד שיחלל את כולו [=חומש מעכב].

ומכל מקום, מבואר בגמרא, שאין להסתפק בזה אלא **לדעת רבי יהושע**, אבל לדעת רבי אליעזר ולדעת רבי, ברור שמהתורה תשלום החומש אינו מעכב את פדיון הפירות. ואף לדעת רבי יהושע, אין להסתפק אלא בפודה סתם, אבל אם מפרש שפודה את כל הפירות וחומשם בשווי הקרן, הם פדויים, שהרי אפילו הקדש שווה מנה, מתחלל על הפרוטה, ומן הסתם כן דין מעשר שני.

ולדעת רב פפא, הכל מודים שמהתורה תשלום החומש אינו מעכב את פדיון הפירות, ומכל מקום נחלקו החכמים הללו, אם מותר לבעלים לאכול את הפירות, כשפדו אותם בשוויים, ולא הוסיפו חומש.

לדעת רבי אליעזר – מותר לבעלים לאכול את הפירות כדין התורה.

לדעת רבי יהושע – תקנת חכמים היא, שאסור לבעלים לאכול את הפירות, עד שיתנו את החומש, שמא יפשעו ולא יתנו אותו כלל.

ולדעת רבי – בימות החול אסור לבעלים לאכול את הפירות, עד שיתנו את החומש, מהתקנה הנ"ל, אבל בשבת, מפני כבוד השבת ועינוגה, לא תקנו כן, והתירו לבעלים לאכול את הפירות, אף על פי שלא הוסיפו חומש.

הקדש שפדו אותו בעלים

בשוויו ולא הוסיפו חומש

לדעת רב פפא, הכל מודים. שמדין תורה הקדש יוצא לחולין, גם כשהבעלים פודים אותו בשוויו, אלא שחייבים להוסיף חומש מלבד כסף הפדיון. אך נחלקו חכמים אם כן הדין למעשה, שמותר לבעלים ליהנות מהקדש שפדו בשוויו ולא הוסיפו חומש, או שחז"ל אסרו להנות מהקדש הנפדה עד שיתן חומש.

לדעת רבי אליעזר ורבי – מותר לבעלים ליהנות מההקדש שפדו בשוויו בלא להוסיף חומש, שכן הוא דין התורה. [ורבי מודה, כי גזברים תובעים אותו].

ולדעת רבי יהושע – תקנת חכמים היא, שבימות החול אסור לבעלים ליהנות מההקדש שפדו, עד שיתנו את החומש, שמא יפשעו ולא יתנו אותו כלל. אבל בשבת מותר לבעלים ליהנות מההקדש שפדו בלא חומש, כי יש כאן שני טעמים שלא לאסור. [א] אין לחוש שלא ישלם, כי הגזברים יתבעו אותו. [ב] משום כבוד השבת ועינוגה, אין לאסור עליו ליהנות ממה שהתירה לו תורה.

הכלל העולה מהדינים הנ"ל, לעניין חשש פשיעה, כשפודה מעשר שני והקדש בלא חומש.

לדעת רבי אליעזר – לעולם אין לחוש לפשיעה, שלא

יתן את החומש, ואין לאסור על הפודה שלא יהנה כדי שיזכור לתת את החומש.

לדעת רבי – רק אם יש סברא אחת שלא לאסור על הפודה מליהנות, אין אוסרים. [או כבוד שבת, או גזברים תובעים אותו].

ולדעת רבי יהושע – רק אם יש שתי סברות שלא לאסור על הפודה מליהנות, אין אוסרים. [כבוד שבת, וגם גזברים תובעים אותו].

-

להלן יבואו דברים שבהם דיני תשלום החומש כדיני תשלום הקרן.

הקדש אינו מתחלל על הקרקע

הקדש אינו מתחלל על קרקע, וצריך לתת מטלטלים כנגדו לפדותו, שנאמר, "ונתן הכסף וקם לו".

הפסוק הוא, "ואם המקדיש יגאל ... ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו", ותפסו בגמרא את משמעות הכתוב ונקטו "ונתן הכסף וקם לו". ומכל מקום מהגמרא משמע שענין זה למד ממשמעות הכתוב.

והתוס' כתבו, שהדבר למד בכלל ופרט וכלל. "ויסף חמישית" – כלל. "כסף" – פרט. "והיה לו" – כלל. ומכאן שפודים בכל המטלטלים שהם דומים לכסף, אבל בקרקע אין פודים.

וכשם שאין פודים את ההקדש בקרקע, כך החומש אינו ניתן מהקרקע, שנאמר "עליו",

ללמד שתשלום החומש הוא כתשלום הקרן.

תשלום אכילת תרומה בשוגג

זר האוכל תרומה בשוגג, אינו משלם את שווי הפירות בכסף או בכלים, אלא משלם פירות חולין כפי מה שאכל, והם נעשים תרומה תחת התרומה שאכל, שנאמר "ונתן לכהן את הקדש".

וכשם שמשלם פירות חולין כפי מה שאכל, כך מוסיף חומש בפירות חולין, ולא בכסף או כלים, שנאמר "עליו", ללמד שתשלום החומש הוא כתשלום הקרן.

חילול פירות מעשר שני

פירות של מעשר שני אינם מתחללים אלא על כסף שיש עליו צורה, ולא על אסימון, שנאמר "וצרת הכסף בידך" [כמבואר בדף מ"ז].

וכשם שאין נותנים את הקרן מאסימון, כך אין נותנים את החומש מאסימון, שנאמר "עליו", ללמד שתשלום החומש הוא כתשלום הקרן.

חומש על חומש

לעיל נמנו דברים שיש בהם תשלום חומש, ולהלן יתבאר שפעמים משלם חומש על חומש ופעמים לא.

א. בגזלה.

מי שגזל את חברו, וכפר בחיובו, ונשבע על כך לשקר, והודה, **חייב לשלם קרן וחומש.**

ואם לאחר ששילם את הקרן, **כפר בתביעת החומש, שאמר נתתיו לך, ונשבע על כך לשקר, והודה, חייב לשלם את החומש הזה, ולהוסיף עליו את חומשו, כי כשכפר בחומש, ונשבע על כך, התחייב על הכפירה הזו בפני עצמה.** [ובתנאי שמתחילה ייחד כלי לתשלום החומש, ונתנו לתובע, וחזר ונטלו ממנו, כמבואר בדף מ"ח]. וכל כופר בממון, ונשבע על כך לשקר, חייב לשלם קרן וחומש.

ודבר זה למד מהכתוב בחיוב חומש של גזלה "וחמישיתיו" בלשון רבים, הבא ללמד שאדם משלם חומש על חומש.

וכן שנינו, נתן לו את הקרן, ונשבע לו על החומש, **הרי זה מוסיף חומש על חומש, עד שיתמעט הקרן פחות משווה פרוטה.**

ב. בתרומה.

כבר התבאר, שזר שאכל תרומה בשוגג, משלם פירות כפי מה שאכל, ומוסיף חומש, ונעשים הפירות הללו תרומה, תחת התרומה שאכל.

ואם חזר ואכל [אפילו] את הפירות שהוסיף

לתשלום החומש, הרי זה משלם פירות כפי מה שאכל, ומוסיף חומש, כדין אוכל תרומה גמורה. ודבר זה למד מהכתוב, "איש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו", [ספק בגמרא כיצד לומדים את הדין הזה מהפסוק, האם מהכתוב "ויסף", שכשנכתב בוא"ו, משמעותו לכמה הוספות, כלומר יוסיף ויחזור ויוסיף, או שלומדים זאת מהכתוב "ויסף חמישיתו", על ידי שגורעים את הוא"ו מהכתוב "ויסף", ומוסיפים אותו בסוף הכתוב "חמישיתו", ודורשים כאילו נכתב "חמישיתו", כלומר חמישיתו, לשון רבים של חמישיות].

וכן שנינו, האוכל תרומה בשוגג, משלם קרן וחומש, אחד האוכל, ואחד השותה, [כי שתיה כאכילה], ואחד הסך, [כי סיכה כשתיה], אחד תרומה טהורה, ואחד תרומה טמאה, משלם חומשה וחומשא דחומשא.

ג. במעשר שני.

כבר התבאר, שהמחלל מעשר שני שלו על המעות, מוסיף חומש.

ודבר פשוט הוא, שכשמחלל את החומש הראשון, [כגון שבא לקנות בו פירות לאכלם בירושלים, או שבא להחליף פרוטות בדינרים], אינו צריך להוסיף עליו חומש, שאין מוסיפים חומש אלא על הקרן.

וכתבו התוס' שלעניין מעשר שני, רק על חילול החומש אינו מוסיף חומש שני על החומש הראשון, אבל כשמחלל את המעות שכנגד הקרן, מוסיף חומש פעם שניה.

ד. בהקדש.

כבר התבאר, שהמקדיש את נכסיו, ובא לפדותם מההקדש, מוסיף עליהם חומש.

ולמסקנת הגמרא, אם יבוא אחר כך לפדות את החומש שנתן להקדש, כשפדה את ההקדש הראשון, [שנתן אז כנגד הקרן וחומש], הרי זה מוסיף עליו את חומשו.

ולעניין הקדש, כשפודה מה שנתן תחת ההקדש הראשון, רק על פדיון החומש שנתן מתחילה מוסיף חומש, אבל על פדיון מה שנתן תחילה תחת הקרן הראשון, אינו מוסיף חומש, כמו שיתבאר בהמשך.

ודבר זה שמוסיפים חומש על החומש, אף שאינו שנוי במשנה או בברייתא, למד מהכתוב "ויסף חמישית כסף ערכך". מתחילה רצו לומר שיש ללמוד זאת מהכתוב "ויסף", שכשנכתב בוא"ו, משמעותו לכמה הוספות, כלומר יוסיף ויחזור ויוסיף.

אולם למסקנה הדבר למד בהיקש, שהוקש החומש לכסף ערכו, כלומר לקרן, ומכאן כשם שעל הקרן מוסיפים חומש, כך על החומש מוסיפים חומש.

יש הקדשות שאין מוסיפים חומש בפדיונם

א. אין מוסיפים חומש, אלא כשפודים הקדש שתחילת חלות הקדושה שבו היה בו, אבל הקדש שהקדושה שבו באה מהקדש אחר, כגון שהיה תחילה דבר אחר קדוש, ופדו אותו בזה, על ידי שחללו את הקדושה מהראשון על השני, כשיפדו את השני, אין מוסיפים חומש. ושני פסוקים מלמדים את הדין הזה.

- לעניין חומש של הקדש קרקע נאמר, "ואם המקדיש", ללמד שרק הפודה את מה שהקדיש, מוסיף חומש, אבל הפודה את מה שהתפיס בו קדושה שהיתה כבר, אינו מוסיף חומש.

- לעניין חומש של הקדש מטלטלים נאמר, "ואם בבהמה הטמאה", ללמד שרק הפודה דבר הדומה לה, מוסיף חומש, ומתוך שנאמר "הטמאה", דרשו חכמים שהכוונה לבהמה שבה היה תחילת הקדושה.

ב. אין מוסיפים חומש אלא כשפודים הקדש שכולו לשמים, כבהמה טמאה, שהמקדיש אותה אין לו חלק בה, וכולה לבדק הבית, אבל הפודה קדשים קלים אינו מוסיף חומש, שאינם דומים לקדושת בהמה טמאה, שהרי יש לבעלים חלק בהם. [כן משמע בגמרא, אולם התוס' כתבו, שלפי האמת מוסיפים חומש בקדשים קלים].

ניתן לקרוא את האותיות המודגשות בלבד כסיכום קצר של הדף

להצטרף לקבוצת וואצאפ לקבלת הקבצים מידי יום לחצו על [הקישור הבא](#)